

# ŠOLSKI PRIJATEL.

Izhaja vsak torek na pol pol in velja na leto 2 fl. 12 kr. po pošti, 2 fl. brez pošte.

Číslo 29.

V torek 13. julija 1852.

I. tečaj.

## Kako naj se „malo berilo“ s otroci čita.

Do sehdob smo od šol le malo prida imeli. „Po deset sto tisuč otrok se je čitati učilo, pa tisuč iz med njih se je le naučilo“, pravi nek imeniten detovodja. Le besede, ki na papirju stoje, iz bukvic pobirati, se še ne pravi čitati ali brati. Kdor več ne zna, bode kmalo, ko iz šole stopi, tudi vsim knjigam slovo dal in se gmeteval, da mu ni treba več se učiti. Kdor več ne zna, lahko tudi to trohico pogreši. Moramo otroke napeljevati, da se bodo nekaj žlahtnejšega in blazejega naučili, da bodo se vadili razumeti, kar berejo; si prisvojiti misli pisatelja, se s duhom, ki u knjigah vlada, napolniti, če hočemo, da bi jim branje h čemu bilo, in da bi se jih veselje do njega primilo. To doseči, naj nas vodijo sledeče pravila:

- a) Bolšje je, da učenci en stavek, eno povestico *prav in dobro* čitajo (berejo), kakor da jih dvajset napčno ali neumevno prebirajo.
- b) Vadi otroke na to, kar berejo, misliti in pri slovih (besedah), ki jih ne razumé, prašati, kaj pomeni; kar ne zastopiš (umiš) nikolj ne bodeš dobro brati mogel.
- c) Naj otroci vsako pismenko glasno in čedno, vsako slovko posebej in po versti, in tako celo slovo razgovetno izrekajo.
- d) Če je sostavek kaka povestica — zlasti u stihih (versih) složena, jo moraš otrokom, prej ko jo berete, povedati; včasi bode bolje, da sostavek predbereš in ga po malem otroke brati veliš. Ko bi še otroci mehanično brati dobro ne znali, bodeš prav ravnal, če jih pri vsakem stavku dalje

mudiš, in ga zdaj boljšim zdaj zlabšim čitateljem tako dolgo brati daš, dokler vsi vsake besede prav ne izrekaja.

Po teh pravilih hočemo iz „malega berila“ sostavek pod čislom III. „*Perva skerba*“ prebrati in si ga u izgled vzeti.

Nek otrok bere 1. stav. „V nekem kraju itd.“ Učitelj vpraša: *Od koga si bral? — Kdo se pravi kmet? Kako mu rečete po vašem? — kaj ima kmet ali pauer opraviti? — kaj ima po zim? kaj vrgred? kaj po leti? kaj jesen? ali je dobro kmet biti? ali je kateri stan brez težav? i. t. d. Od koliko kmetov bodemo nekaj slišali? — Kje sta bila tista dva kmeta? — ali vemo ime tistega kraja? — kje pa stanujejo kmeti? — ali u mestih ali po vaših in selih? — kako se imenuje naša vās? kako pa vaša? — Zapiši mi nekdo ta imena! —*

Berimo napred 2 st. — *Od koga se pa to reče? — kdo je imel mnogo otrok? kaj pa pomeni ta beseda mnogo? kako pravite pri vas? — Da! mnogo je toliko, kakor veliko, dosti, več, od tod beseda množica — ki jo večkrat u sv. evangeljih čujete, kaj pa je to množica? množno? množiti? pomnožiti? i. t. d.*

3. st. *Kako je bilo ime kmetu, od kterege ste sadaj brali? — Kaj ste brali od Jurja? kdo pa se pravi bogat? ali si ti bogat? Pri tej priložnosti se razjasnijo slova bogatin, bogatinka, bogatstvo, bogatiti se, bogatovati, bogatuh. Kaj smo še slišali od Jurja? Bodemo videli, zakaj da jih ni hotel pošiljati u šolo; beri naprej! —*

4. st. — *Alj ni res, kar je rekel? alj ne more človek živeti, akoravno u šolo ni hodil? zakaj pa je šola? čemu je pa treba se učiti? i. t. d.*

Berimo dale 5 st. *Kaj pa da so radi doma ostali? — Alj tudi iz med vas nekteri radi doma ostajajo? kateri? zakaj? alj je to za nje dobro? alj jih bode kada grevalo?*

6. st. — *Kaj smo brali od Jurja? alj je tudi Marko bil bogat? kak je bil? — kaj pa hoče reči: siromak? — Res, ta beseda pomēni tukej toliko, kolikor nbožen, sicer pa vsakega, ki je vsmilenja vreden. Sir je zapuščen otrok — od tod sirota, siromak, siroba i. t. d. More li bogat tudi siromak biti? — Kralj Antioh, ki je pravoverne tisti čas strašno mučil, je zbolel, červi*

so ga živega jedli, smrdel je, da nihče ni mogel pri njem ostati — (drugobart bom vam več od njega povedal) — *alj ni on bil siromak?* — in vendar je imel blaga zadosti. Marko je sicer vbožec — pa — berite napred 7. 8. 9. st. *Kdo je svoje otroke več za ljubo imel Juri ali Marko?* — *iz česa to vidimo? Slova: kaplja vina, šolski denar, (šolnina, učnina), bos se naj razjasnijo.* —

10. st. — *Kaj je Marko otrokom rekel?* — *Veste kaj se pravi blago?* imenujte mi kako *posvetno blago* — *duševno blago!* *Kaj taj misli Marko, kadar reče: blaga Vam nimam dati? Na Primorskem pomeni blago samo živino, ktero je tamo skorej vse kmetovsko bogatstvo.* — „*Dote ne bote imeli.*“ *Kaj je le to? Je li imel Marko blaga?* to je: denarjev, živine, polja? *Alj bi mogel otrokom kaj takega dati, ko bi se njegov sin oženili hotel, alj njegova hči vdati imela?* — Lejte to se pravi *dota*: kar stariši sinom dajo, ko se ženijo, alj hčeram, ko se vdajajo. —

*Zakaj da Marko svojim otrokom ni mogel dote dati — alj po svojej smerti zapustiti?* — *alj jim je pa vendar nekaj dal — kar več velja, kot posvetno blago?* — *Kaj pa jim je še priporočal? Da! skerbno se učite, pridni bodite! Kdo se pravi, da je prideu človek? alj je treba, da vsak človek nekaj děla? Da! človek je stvarjen, da dela, kakor ptica, da leta (ferči).* — „*Bog bo za Vas skerbel.*“ — *Jeli to res? alj skerbi Bog za nas? — Kdo mi re lepo priliko od ptic in lilij? — Če Bog za nas skerbi, morda nam ni treba delati? Kaj pristavi naš zveličar? — „Isčite napred“ itd. Se more še govoriti od slova: pameten — kdo je pameten? itd. — Alj je taj Marko pametno ravnal s svojimi otroci? in Juri? — Hočemo viditi alj imate prav.*

St. 11. Tu ne smemo brati, kakor u bukvih stoji: *Tatjeo* itd. tu je tiskarna pogreška; berimo: *Tatje so Jurja okradli, in mu res denar rzeli? Od koga ste zdaj brali? Kaj pa delajo tati? kaj pa so Jurju storili? Mi še veste povedati, kdo je bil Juri? —*

St. 12. *Koliko nesreč je Jurja zadelo? — perva? druga? in zadníc.* —

St. 13 in 14. Naj učitelj živahno pa kratko opiše nesrečo *sirote, ki ma gole roke in praznoglavo — kakšno blago ne morejo*



*tati vkrasti* i. t. d., zadnič pristavi besede sv. pisma: *ne naberajte si blaga, koje moli znedó in tatje vkradejo* i. t. d.

St. 15. 16. 17. in 18. Bodo potem učenci lahko razumeli, in si u serce vzeli, pa tudi stavke: *slabo se je na blago zanašati; le kar človek zna, mu nihče ne vzame* i. t. d., se *iz glave učili*.

Posledni stavki so zadosti jasni, samo pri besedah: *kolar, ročni kovač, šivilja*, se bode učitelj nekoliko muditi moral. Jedro cele povesti leži u besedah:

„Se u mladosti izučiš,

Se za starost oskerbiš;“

ki se morajo tudi iz glave znati.

e) Težko bodeš tako spod eno uro to povestico dokončal; — če ti še časa ostane, daj jo enkrat še dobro prebrati — (naj bolje od vsih skup), in naroči jim, da jo tudi doma preberejo, bodi si tudi prepíšejo, alj saj imena samostavna in pridavna poiščejo; sčasoma tudi glagolje. Tukej bodeš dosti priložnosti imel, otroški jezik obogateti; če jih napeljuješ, korenino vsake besede poiskati, in jih tako po malem s koncovkami in jih poměnom soznaniš. Varuj se, kar je mogoče tako imenovanega dosadajnega razglobovanja, ktero le temu služiti more, ki jih ptujega jezika učiti hoče. —

f) Prihodni dan si daj povest od nekterih po svojem iz glave povedati; potem naj še enkrat berejo. Od začetka ti učenci ne bodo mogli nobene povesti po svojem jeziku iz glave povedati; zatorej jim bodeš moral pomagovati — to storiš *vprašaje*. Vprašaj od koga smo brali? alj od koga govori ta povest? kdo je bil Juri? kak je bil? je li imel otrok? kako je jih redil (gojil)? — Jeli Marko tudi tak bil? — kakšen pa? — kaj je od šole mislil? — kako je ravnal, da je mogel otrokom potrebne reči oskerbeti? — kaj so otroci potrebovali? — kaj jim je Marko večkrat rekel — alj je prav imel? — zakaj da? — kaj se je Jurju zgodilo? — kaj je bilo potem s njegovimi otroci? — katerim otrokom se je boljše godilo, Jurjevim alj Markovim? — kaj da se je Jurjevim hudo godilo? kaj so jim Markovi dostikrat storili? — kdo je srečnejši: kdor mora prositi, alj kdor more dajati? — Kdo

mi zna priliko od zgubljenega sina povedati? — kaj je moral zadnjič delati? — zakaj da si ni drugače kruha prislužiti mogel? — Še veste basen od mravle in kobilice? — kaj je mravla po letu delala? kaj pa kobilica, kako pa je po zimi bilo? — H čemu je bila kobilica primorana? — zakaj da? — Kdaj mora človek za svoje stare dni skerbeti? kako skerbi? kako skerbite vi? — ktero blago velja več, posvetno alj duševno? — Kdo vè lepe besede našega zveličarja, ki nas to učijo — da res naj boljše blago je, kar človek se dobrega izuči: kolikor znaš, toliko veljaš. —

Zatorej ljubi otroci! hodite radi u šolo, kakor Rozika, od ktere bomo jutre brali.

g) Da se nauki, ki so u tej povestici, otrokom prav u serce vtisnejo, — bodes še kako zgodbico, kako pripovedko pridjati moral, najbolje, ako si jo sam doživel. Pa tudi basni so dobre: Sem spada basen od *mravle* in *kobilice*.

Posebno pa vplétaj, kjer ti je mogoče, prilike in prigodbe iz sv. pisma. Tako bodeš pojem „*modrost*“ otrokom naj ložeje razjasnil, če jim poveš: kako je Salomon Boga za *modrost* prosil, in ako hočeš, da bi se otroci radi učili, popiši jim živo: kako je zgubljeni sin terpel in stradal, ko je moral s svinjami pleve jesti.

h) Ničesar naj se otroci zastoj ne učijo; ničesar ne le za izpit, alj da bi čas tratali. Kar so se učili, naj vzamejo s seboj u prihodno življenje. Zatega del se ničesar ne sme pozabiti, kar se je učilo; in zatorej bode skerbent in zvest učitelj pri vsakej priložnosti, svoje učence u njihovo nabrano zakladnico nazaj peljal in jih vadal, svojo sberko večkrat pregledati; in tako prejete nauke ponoviti. Kar večkrat delaš, boš dobro delal; kar večkrat slišiš, boš dobro vèdel. H čemur še učenci niso pripravni, tega ne uči, od kaj takega ne govori. —

i) Zadnjič naj da se, kar se je tako prebralo, tudi iz glave uči, zlasti pa pesme, stih, in se po nekoliko dneih izpita, počasno, prav počasno in razgovetno povedati da. Napeljuj otroke, kako se iz glave učiti:

1. Naj berejo prvi stavek tolikokrat, da ga znajo, potem se naj še le k drugemu podajo; ko znajo tega, naj ponovijo oba in gredo k tretkemu. Tudi naj se, če je mogoče, glasno učijo.

2. Kar ni treba od besede do besede znati, pri tem naj si poiščejo posamezne misli, ki se u sestavku najdejo.

O tem še drugokrat nekaj. — Učitelji! preberite *lepo besedo*, ki berilo vpeljuje, češčeje ko morete, in prav bote učili.

Rudmaš.

## Mladi ptičar.

(Poleg ilirskiga)

Peter, dober pa lahkomislec fantič, priskaklja nekega dne iz vertiča u hišo, ter s velikim veseljem svoji materi zakliče: Mati, mati, lejte, kaj jaz imam!

Mati. Kaj imaš? Ptičike. Odkod imaš ta ptičika?

Pet. Najdel sim dones ptičje gnezdo u vertiču. Bili so u njemu stara ptica s dvema mladičkama vred. Čakal sim, dokler se je mračilo, potem sim se natihoma tje priplazil, in — čap! zagrabim jih.

Mati. Pa kakšne so bile te ptice?

Pet. Mlade, ljuba mamica; ah, tako mične majčkine ptičice! Še popolnoma gôle so bile.

Mati. Pa kaj češ učiniti (urediti) s tema ptičkama?

Pet. Zapreti ju hočem u kletko, ter na okno postaviti.

Mati. Ah, nesrečna ptička! Kaj če zdaj iz nju biti? Kdo nju bode zdaj pital in zredival?

Pet. O, to hočem jaz storiti. Postavil jih bom k stari u kletki, da ju sama bo pitala in izgojila.

Mati. Čakaj Peterček, da te poprej še nekaj poprašam. Ako bi utegnilo milostljivemu cesarju na pamet pasti, tvojo mater, tebe in tvojo sestrico na vekomaj u kakšno tamno in tesno ječo zapreti, kako bi se to tebi prileglo?

Pet. Ah, draga mamica, jako hudo. Jaz bi jokal in žaloval, dokler bi tuge in žalosti umerl. Pa kaj tacega naš dobri in pravični cesar noče storiti.



**Mati.** To bi on storil, ko bi tako terdoserčen bil, kakor si ti, ki hočeš tako grozovito in nevsmiljeno s staro ptico in njenima mladičkama ravnati. Alj imaš še voljo, uboge ptičice tje nesti in u kletko zapreti?

**Pet.** Ne, ne, draga mamica! Tega nočem več storiti. Odpustite mi, če sim hotel s ubogimi ptičkami tako ljuto ravnati. Lejte, staro koj spustim, naj leti k svojima malima siroticama!

**Mati.** To je lepo od tebe, sinko! Ne pozabi samo nikdar, da je mili Bog tudi druge živali, kot ljudje, vstvaril, da živé slobodno in da se veselijo na zemlji; ampak, da je to nemilo od nas, ako mi jim njihovo kratko življenje ogrenimo ali celo končamo. J. Š.

### Mladini.

Oj kmalo odjide pomlad in polét,  
Osuje se hitro mladosti tud' cvet,  
Skerbite vi mladi za cvetje lepó,  
Da sadja obilno kdaj dalo vam bó.

A. Praprotnik.

### Jagnjiče.

Oče se s svojim malim sinekom po polji sprehaja. Tamo ngledata dojno ovčko in lepo belo jagnjiče zraven nje. Jagnjiče matko ziza in matka jagnjiče liza.

Dečko raduje in se dolgo nemore one milene dvojice nagledati. Kmalo pak se posmehne in reče: „Jagnjiče ziza kano děte. Kde pak je njegov oče?“ „Očeta ne pozna in ga nigdar poznalo ne bode,“ odgovorijo sineku oče.

Dečko baša dalej: „Bode li jagnjiče zmirom pri svojej matki ostalo?“ — „Tudi ne zmirom, pravijo oče, samo tako dolgo, dokler mleko ziza. Bode enbart samo zamoglo zeleno travico derzati, popustilo in pozabilo bode matko svojo, in nagnilo glavico k zemlji.“ —

„Kako pak činijo deca?“ praša dečko. „Glej! velijo oče, kadar si bil ti rodjen, vzeli so te matka u naročje svoje, in zizal si na njezinih persih kak ono jagnjiče, in potem so u zibki zibali

te, da sladko si spaval. To trajalo je nekoje mesence. Kratko zatim so se izjasnile oči tvoje, in opazil si lice matke svoje in se jej milo nasmejal. Glej! tega jagnjiče nemore. In opetnekoje mesence in spoznal si matko svojo med ostalimi, po njej si stegoval rokice svoje male in izustil prvo sveto reč: **Mama**. Spoznal si poleg matke tudi očeta svojega, in izustil drugo sveto reč: **Ate!**

Glej tega jagnjiče nemore! od zizeka ne vede nikamor očuih in glavice svoje obrniti, kakor u zemljo. Ti pak znaš oči tvoje ne samo po zemlji temuč tudi po nebu obratjati, in spoznanje in ljubezen raste u tebi. — Kmalo! in spoznal bodeš tudi narave velikanski obraz, kako obraz očeta tvojega in matere tvoje, in in izustil bodeš tretjo sveto besedo življenja: „Bože! vsegamogčni Oče!“ — Tako so govorili oče. Sinko pak poprime očetovo roko, in milo u lice pogleda. Oče pak pravijo: „Kajne malko, ti nečeš jagnjiče biti?“ —

V. Orožen.

## Drobtinčice.

° Taka je možka. Nek učitelj 1½ uro pod Celovcem je že dolgo let svojemu gosp. fajmoštru zmiram kljuboval in mu veliko žalosti in jeze napravil. Toževanja ni bilo konec, — pa vse je bilo zastonj. Pred nekterimi mesci, ko ni bilo pokoja, gosp. fajmošter svojo tožbo spet ponovi. Duhovne oblastnije so imele — tandem aliquando — toliko serca in koraže, temu terdovratnemu učitelju zaukazati, da mora svojo službo s kakim drugim učiteljem premeniti. — Sedaj je še le te gerdun prav očitno pokazal, kdo je in da ni bil vreden, da so š njim toljko let poterpljenja imeli. Te človek se prederzne pismeno svojeje duhovnej oblastnii odgovoriti: da ga naj pri pokoju pusti, alj kar bođe pa protestant.

Slednič pride ta reč pred našo šolsko oblastnijo. Ona — navajena hitro in možko delati — brez dalnega mečkanja razsodi, da na take besede tisti učitelj ni vreden, katoljsko mladino podnčevati, da je ipso facto odstavljen in da ni več pripraven za nobeno učiteljsko službo. — Taka je možka: Bog nas obvari tacih brezvernih učiteljev! —